

КОНЦЕПЦИЯ

ЗА ЗАКОНОДАТЕЛНО УРЕЖДАНЕ НА НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТТА НА ФИЗИЧЕСКИ ЛИЦА

I. ВЪВЕДЕНИЕ

В последните десетилетия у нас се наблюдава тревожна тенденция за увеличаване на случаите на физически лица, изпаднали в трайно състояние на невъзможност да изплащат задълженията си. Причините за това обективно положение са комплексни. Обяснение може да се търси както в цикличния модел на икономиката, при който периоди на икономически подъем се редуват с финансови сътресения, така и в ръста на потреблението, активната маркетингова стратегия и развитието на пазара на кредитни услуги. Независимо от това дали произтича от сделки за потребление или от самостоятелна икономическа дейност, свръхзадължеността на физическите лица не е само частен проблем. Практиката показва, че доброто финансово състояние на гражданите е съществен стимулиращ фактор за националната икономика, тъй като високото ниво на потребление е предпоставка за стабилност и икономически растеж. От друга страна, свръхзадължеността може да доведе до социални и здравни проблеми, до социално изключване и изолация, както и да постави в риск основните потребности на децата и на лицата със специални нужди в семейството на свръхзадължения.

Отчитайки обществената необходимост от предприемане на законодателни и административни мерки за разрешаване на проблемите на свръхзадължеността в гражданския оборот, настоящата концепция е насочена към формулиране на основните положения от правната рамка на несъстоятелността на физически лица, които да послужат като база при подготовката на проект на закон, уреждащ изчерпателно материята.

Концепцията е съобразена със съвременните модели и добри практики, както и с инициативите на ЕК за хармонизиране на националните режими по несъстоятелност и реструктуриране. Целта е да се постигне уеднаквяване и стандартизация на правната уредба до степен, която ще улесни взаимното признаване на последиците от производството по несъстоятелност на физически лица от юрисдикциите на другите държави членки на ЕС.

При подготовката на концепцията са отчетени националните правни традиции, създадената практика и изграденият капацитет в областта на търговската несъстоятелност, облигационните спорове и принудителното изпълнение.

II. ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ

ЦЕЛ – Производството по несъстоятелност на физически лица има за цел преодоляване на състоянието на свръхзадълженост чрез частично

опрощаване на задълженията, справедливо удовлетворяване на кредиторите и създаване на възможности за възстановяване на социалната, предприемаческата и трудовата активност на длъжника.

Несъстоятелността е производство, предназначено преди всичко за лица, които са в състояние да формират доходи, за да подпомагат себе си и своето семейство, но прекомерната тежест на задълженията подкопава тяхната инициатива и понякога може да ги демотивира да работят и да получават доходи. Подобна категория физически лица следва да има достъп до регламентирана процедура, чрез която се постига рационален и справедлив компромис за степента на удовлетворяване на кредиторите, като същевременно се избягват непродуктивните и непропорционално големи разходи, които всеки отделен кредитор би направил в индивидуален изпълнителен процес за проучване на имуществото и за принудително изпълнение. Производството по несъстоятелност следва да е достъпно и за лица, изпаднали в трайни финансови затруднения поради обективни причини – безработица, здравословни проблеми, загуба в семейството, природни бедствия и др. подобни. Но производството по несъстоятелност не замества установените от държавата механизми за социално подпомагане, за преодоляване на бедността и безработицата. Чрез несъстоятелността се търси възможност за справедливото споделяне на тежестта от свръхзадължеността между кредиторите и длъжника-физическо лице.

ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ – производството по несъстоятелност е :

- колективна процедура – в производството се предоставя равна възможност за участие на всички кредитори на длъжника-физическо лице, независимо от произхода на задълженията
- съдебна процедура – развива се пред съд, което е гаранция за законосъобразност и стабилност на последиците от производството
- прозрачна, достъпна и неоскъпена процедура
- процедура, насърчавана и подпомагана от държавата, чрез изграждане на подходяща институционална среда

ПРИНЦИПИ – производството по несъстоятелност се основава на принципите за :

- публичност
- баланс между интересите на длъжника и кредиторите
- запазване на правата на обезпечените кредитори
- съдлъжниците, третите лица, предоставили имущество в обезпечение на задълженията на длъжника, както и поръчителите не се ползват от производството
- втори шанс за длъжника
- зачитане на правото на труд и достоен живот
- добросъвестност

III. ОТКРИВАНЕ НА ПРОИЗВОДСТВОТО

ОБХВАТ НА ПРОЦЕДУРАТА ПО ОТНОШЕНИЕ НА ЛИЦАТА - съгласно чл. 133 ЗЗД, цялото имущество на длъжника служи за общо обезпечение на неговите кредитори, които имат еднакво право да се удовлетворят от него, ако няма законни основания за предпочитане. Длъжникът отговаря с цялото си имущество както за задълженията, произтичащи от сделки за потребление, така и от задълженията, произтичащи от правоотношения, в които встъпва като самоосигуряващо се лице, лице, упражняващо свободна професия или друга икономическа дейност, подлежаща на облагане, различна от регистрацията като търговец. На практика е трудно да се отделят различните категории задължения и да се обособят самостоятелни имуществени маси за тяхното удовлетворяване. По-рационално е производството по несъстоятелност на физическите лица-потребители и физическите лица- предприемачи да бъде уредено в общ нормативен акт, при отчитане на съответните особености, там където е приложимо.

От процедурата по несъстоятелност би следвало да могат да се ползват всички лица – български граждани, с адрес на територията на РБ, граждани на държави-членки на ЕС, установили се в РБ за срок по-дълъг от 6 месеца, както и граждани на други държави, получили разрешение за постоянно пребиваване у нас.

От специфичната защита, която предоставя производството по несъстоятелност на физически лица, следва да могат да се ползват само ДОБРОСЪВЕСТНИТЕ ДЛЪЖНИЦИ. Добросъвестността се преценява във всеки отделен случай според вида на задълженията, техния произход, периода на неизпълнение, поведението на длъжника и опитите му да изплати задълженията си. В тази връзка предпоставки за уважаване на молбата за откриване на производство по несъстоятелност са, но не само, следните изисквания :

- длъжникът да не е предизвикал състоянието на свръхзадълженост със свои умишлени действия
- длъжникът да не се е разпоредил със свое значително имущество в полза на свързани лица в период от една година преди подаване на молбата за откриване на производство по несъстоятелност. „Значително“ е имуществото, което по стойност надхвърля 1/3 от общия размер на задълженията към момента на подаване на молбата (примерна дефиниция)
- длъжникът да не е допуснал нарушения на задълженията си за деклариране на доходи и придобито имущество, за подаване на отчети и декларации, свързани с доходи от дейности, подлежащи на облагане
- длъжникът да не е осъден за злоупотреба с доверие, за престъпление срещу кредиторите или за престъпление срещу финансовата, данъчната или осигурителната системи, освен ако е реабилитиран
- длъжникът активно търси работа в случай, че към момента на подаване на молбата е безработен

Отново във връзка с изискването за добросъвестност при подаване на молбата за откриване на производство по несъстоятелност, производството следва да се прекратява и молбата да не се разглежда на един ранен етап от процедурата, ако :

- длъжникът е укрил налично имущество или парични средства в молбата си за откриване на производство по несъстоятелност
- длъжникът не е посочил известни му кредитори в молбата си за откриване на производство по несъстоятелност
- длъжникът не е посочил в молбата си за откриване на производство по несъстоятелност разпоредителни сделки със значително имущество, извършени от него в период от 1/3 години преди подаване на молбата за откриване на производство по несъстоятелност
- не са изминали поне 5 години от приключване на предходно производство по несъстоятелност по отношение на длъжника

ОСНОВАНИЕ ЗА ОТКРИВАНЕ НА ПРОИЗВОДСТВО ПО НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТ е състоянието на свръхзадълженост. Понятието „свръхзадълженост“ има специфично съдържание за целите на производството по несъстоятелност на физически лица, което трябва да се дефинира в закона. Свръхзадължеността е обективно, фактическо състояние с траен характер, при което лицето не разполага с достатъчно парични средства, за да изпълни свои парични задължения с настъпил падеж и с оглед очакваните доходи и предстоящи падежи на други задължения, няма да бъде в състояние да удовлетвори кредиторите си по парични вземания за продължителен период от време, който е дефиниран в закона, например – 1 година.

Свръхзадълженост не е налице, ако :

- затрудненията на лицето са временни;
- общият размер на задълженията не надвишава 5 минимални работни заплати (минимален праг, под който не е обосновано ангажирането на разходи за процедурата)

КОМПЕТЕНТЕН СЪД - Окръжен съд по настоящия адрес на длъжника

ПРОЦЕСУАЛЕН РЕД - в производството по повод молбата за откриване на производство по несъстоятелност на физическо лице следва да се прилагат правилата на ГПК, като по отделни въпроси в закона следва да се предвидят специални процесуални правила, в т.ч. засилено служебно начало, възможност за предоставяне на правна помощ за длъжника, разпределение на тежестта на доказване, обжалваемост на някои определения и др.

ПУБЛИЧНОСТТА НА ПРОИЗВОДСТВОТО ПО НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТ следва да се осигури чрез изграждане на електронен, общодостъпен регистър, в който се въвежда информация за физическите лица, подали молба за откриване на производство по несъстоятелност, за актовете на съда, постановявани в производството по несъстоятелност, данните за назначения синдик, списъците на кредиторите, призовките и съобщенията за провеждане

на събрания на кредиторите и др. подробно разписани в закона. Регистърът ще има оповестително действие по отношение развитието на процедурата и ефект на призоваване на кредиторите, когато в него се оповестяват призовки и съобщения с процесуално значение. Публикуването на информацията относно откритото производство по несъстоятелност в електронния регистър ще служи като гаранция за включване на заинтересуваните кредитори на един начален етап на производството. Публикуването на съобщенията относно производството по несъстоятелност на физическото лице, не изключва изпращането на съобщения по реда на ГПК до известните кредитори, длъжника и синдика за актовете на съда, подлежащи на обжалване.

Регистърът за производството по несъстоятелност на физически лица следва да функционира при спазване на принципа за защита на личните данни, т.е. - използваните лични данни във връзка с регистъра следва да бъдат подходящи, свързани със и ограничени до необходимото във връзка с целите, за които се обработват, и да се съхраняват под форма, която да позволява идентифицирането на субекта на данните за период, не по-дълъг от необходимото за целите, за които се обработват личните данни. Дейността на регистъра следва да се осъществява при спазване на изискванията на Закона за защита на личните данни и съответно - Общия регламент относно защитата на данните, който ще замени Директива 95/46/ЕО и ще започне да се прилага, считано от 25 май 2018 г., където допълнително се пояснява правната рамка и изискванията при обработване на лични данни.

Постигането на целта на производството по несъстоятелност на физически лица изисква предвиждането на ПОДХОДЯЩИ АЛТЕРНАТИВИ НА ПРОЦЕДУРИ, СЪОБРАЗНО ОСОБЕНОСТИТЕ НА КОНКРЕТНИЯ ДЛЪЖНИК. Длъжникът следва да разполага най-малко със следните възможности :

- **производство по несъстоятелност с одобряване на погасителен план.** В случай че длъжникът има месечен доход, надвишаващ несеквестрируемия минимум по ГПК, с молбата за откриване на производство по несъстоятелност може да предложи план за погасяване, който предвижда заплащане на поне 50 % от необезпечените вземания и поне 50 % от обезпечените вземания, но не по-малко от стойността на имуществото, служещо за обезпечение, за период от 3 до 5 години. В тези случаи е допустимо да се предвиди и продажба на имущество. Погасителният план може да предвижда частично опрощаване на остатъка от задълженията, но при условие, че за определения период от време длъжникът заплаща посочената в погасителния план част от задълженията си. Погасителният план се приема от събранието на кредиторите и се одобрява от съда. При неизпълнение на погасителния план остатъкът от задълженията не се опрощава, кредиторите могат да се снабдят с изпълнително основание или да продължат спрените изпълнителни дела.

- **производство по несъстоятелност с ликвидация на имуществото.** Ако длъжникът има месечен доход в размер на или по-малък от

несеквеструемия минимум по ГПК, с молбата за откриване на производство по несъстоятелност може да предложи осребряване на имуществото, с изключение на несеквеструемите вещи, разпределение на осребрените суми между кредиторите и опрощаване, при условие, че за определен период от време след осребряването, например 3 или 5 години, длъжникът заплаща месечно посочената в решението на съда част от задълженията си. При неизпълнение на задължението за частично плащане остатъкът от задълженията не се опрощава, кредиторите могат да се снабдят с изпълнително основание или да продължат спрените изпълнителни дела.

- **производство по несъстоятелност при липса на доходи и имущество.** Ако длъжникът има месечен доход в размер на или по-малък от несеквеструемия минимум по ГПК и не разполага със секвеструемо имущество, съдът обявява несъстоятелността и вписва лицето в публичния регистър. В случай че, в период от 5 години от решението на съда се открие имущество, или лицето придобие имущество или доходи, производството се продължава по молба на длъжника или кредитори, по една от двете предходни процедури. След този срок, по молба на длъжника съдът обявява задълженията за погасени.

Следва да има възможност за преминаване от една в друга процедура по искане на кредитор, молба на длъжника, или по предложение на синдика. Във всички случаи, с цел защита на кредиторите и дисциплиниране на длъжника, опрощаването на остатъка от задълженията е възможно след изтичане на определен период от време, през който длъжникът извършва частични плащания, съобразно определеното от съда или се дава възможност за издирване на имущество и придобиване на доходи. Опрощаването става с отделен акт на съда, който извършва проверка за наличието на предпоставките за обявяване на остатъка от дълга за погасен.

ФАЗИ НА ПРОИЗВОДСТВОТО - независимо от вида на процедурата, производството по несъстоятелност на физически лица преминава през две задължителни фази :

- **разглеждане на молбата**, което приключва с решение за прекратяване на производството, за отхвърляне на молбата или за уважаване на молбата и откриване на производство по несъстоятелност. При отхвърляне на молбата, нова молба може да бъде подадена най-рано след 6 месеца от влизане в сила на решението на съда
- **издирване и уточняване на кредиторите на длъжника**, което включва 1-месечен срок, в който кредиторите могат да предявят вземанията си, кратък срок за съставяне на списъка на приетите и неприетите вземания от синдика, възможност за възражения от кредиторите и длъжника, одобряване на списъка от съда.

ДЕЙСТВИЕ НА РЕШЕНИЕТО ЗА ОТКРИВАНЕ НА ПРОИЗВОДСТВО ПО НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТ - като последица от решението на съда за откриване на производство по несъстоятелност, се ограничават възможностите на длъжника да се разпорежда с имуществото си. Съдът назначава синдик,

който осъществява контрол върху действията на длъжника, свързани с имуществото, доходите и плащанията, издирва и уточнява кредиторите, участва в съдебните заседания по делото и др. За синдик в производство по несъстоятелност на физическо лице може да бъде назначавано лице, отговарящо на изискванията за синдик, преминало специализирано обучение за работа по дела по несъстоятелност на физически лица.

В резултат на откриването на производството по несъстоятелност се спира извършването на плащания, освен за задължения, свързани с ежедневните нужди на длъжника. Спират се и висящите принудителни изпълнителни действия, делата по имуществени претенции срещу длъжника, както и начисляването на лихви и неустойки за забава. Спирането на принудителните изпълнителни действия и на доброволното изпълнение дава възможност за длъжника да организира делата си под контрола на синдика и съда по начин, който ще осигури удовлетворяването на кредиторите във възможната степен.

От датата на подаване на молбата за откриване на производство по несъстоятелност се прекъсва давността за вземанията на кредиторите, посочени в списъка, изготвен от длъжника. Давността се прекъсва и за вземанията на кредиторите, предявени в производството по несъстоятелност. Давност за вземанията не тече докато е висящо производството пред съда, а с одобряването на погасителния план, давността започва да тече съобразно предвидените падежи на отделните вноски.

Приложението на института на несъстоятелността на физически лица в голяма степен е в зависимост от постигането на ОПРОСТЕНА И ДОСТЪПНА ПРОЦЕДУРА. За тази цел законът трябва да предвиди разпоредби, осигуряващи бързина на производството, специализация на съдиите, разглеждащи делата по несъстоятелност на физически лица и на назначаваните синдици.

Важно е и да се избере подходяща политика на ТАКСИТЕ И РАЗНОСКИТЕ в производството, като например - без предварително внасяне на таксата, като с одобрението на погасителния план или с решението на съда при несъстоятелност с ликвидация на имуществото, се определя каква сума и на какви вноски да внесе длъжникът, или предварително внасяне на проста такса и окончателно определяне на таксите при приключване на производството.

Одобряването на стандартни формуляри за подаване на молбата за откриване на производство по несъстоятелност, по подобие на тези в заповедното производство, ще опрости значително процедурите. Подобни практики са успешни в държавите, в които има развит институт на несъстоятелността на физически лица.